

MEMÒRIA JUSTIFICATIVA

ÍNDEX:

1. INTRODUCCIÓ, CONCEPTE I CONSIDERACIONS GENERALS

1.1 Antecedents i actualització de la documentació del Catàleg	3
1.2 Els edificis i elements catalogats	3
1.3 Regulació dels elements catalogats	5
1.4 Documentació del Catàleg	5

2. CRITERIS DE DEFINICIÓ DE LES CATEGORIES DE PROTECCIÓ

3. CONSIDERACIONS SOBRE EL CATÀLEG

3.1 Les limitacions d'aquest Catàleg i la seva gestió	7
---	---

4. CONTINGUT ESPECÍFIC DE LES FITXES DEL CATÀLEG

4.1 Descripció del contingut informatiu de la fitxa	8
4.2 Tipus d'obres i intervencions	9

5. AUTORIA TÈCNICA

ANNEX I: RESSENYA HISTÒRICA

ANNEX II: RELACIÓ DE LES FITXES D'ELEMENTS CATALOGATS

MEMÒRIA JUSTIFICATIVA

...l'objet ethnographique n'existe pas en soi. C'est la société qui lui accorde ou lui refuse ce statut, choisissant ainsi de le faire disparaître ou de le conserver comme témoin de son histoire et des modes de vie qu'elle souhaite voir transmis à la postérité.

Chantal Martinet

1. INTRODUCCIÓ, CONCEPTE I CONSIDERACIONS GENERALS

El **Catàleg Municipal del Patrimoni Històric** del terme municipal de Lloret de Vistalegre és un document complementari de les Normes Subsidiàries de Planejament urbanístic (NS). Es redacta en desenvolupament del que disposa l'article 86 del Reglament de Planejament Urbanístic (R.D. 2159/1978) i d'acord amb el previst en la Disposició Transitòria tercera de la Llei 12/1998, de 21 de desembre, del Patrimoni Històric de les Illes Balears i el Capítol II del Títol V del PTI de Mallorca.

La regulació de les actuacions que afectin a edificis o elements catalogats es recull a les Normes de Protecció, les quals formaran part de les Normes Urbanístiques de les NS.

El marc jurídic del Catàleg es basa en la Llei 12/1998, del 21 de desembre de 1998, de *Patrimoni històric de les Illes Balears* (LPHIB). Tot i que és prou coneguda, sembla essencial citar textualment els seus objectius, que són una important declaració d'intencions respecte al valor del nostre Patrimoni i a la seva conservació, i queden expressats en l'article 1. Objecte, apartat 1:

"Són objecte d'aquesta Llei la protecció, la conservació, l'enriquiment, el foment, la investigació i la difusió del patrimoni històric de les Illes Balears, perquè pugui ser gaudit pels ciutadans i pugui ser transmès en les millors condicions a les generacions futures".

Aquesta llei suposa un pas fonamental per a l'ordenació i per al reforç de les mesures destinades a la defensa i al coneixement del nostre Patrimoni Cultural. De les mesures, la catalogació n'és una de les més eficaces, encara que, com sovint s'ha afirmat, no solament ho és la seva confecció i aprovació sinó, sobretot, la seva aplicació i difusió.

La protecció d'ambients i conjunts urbans (carrers, places, itineraris, perspectives, tipologia, etc.) es complementa, la defensa dels quals correspon al planejament urbanístic.

El Catàleg és un document obert que, amb les pertinents garanties d'equitat pública, es pot completar amb noves aportacions o exclusions i, si s'escau, modificar en la mesura que troballes puntuals així ho aconsellin.

1.1 Antecedents i actualització de la documentació del Catàleg

L'antecedent immediat d'aquest Catàleg és el ***Catàleg de protecció d'edificis i elements d'interès històric, artístic i paisatgístic del terme de Lloret de Vistalegre*** que es va redactar el 2004, aprovat inicialment per part de l'Ajuntament el 9 de setembre de 2005 (publicat al BOIB, núm. 142 de 24 de setembre de 2005), i aprovació provisional en data 11 de novembre de 2005. La Comissió Insular d'Ordenació del Territori, Urbanisme i Patrimoni Històric de Mallorca, en sessió celebrada el dia 30 de juliol de 2007, acordà suspendre l'aprovació definitiva de l'esmentat catàleg. Aquest acord fou traslladat a l'Ajuntament de Lloret de Vistalegre en data 1 d'agost de 2007 tot assenyalant les deficiències i mancances per tal que fossin reparades.

Ara s'ha revisat completament la documentació del Catàleg, ampliant-se el nombre d'elements catalogats, actualitzant-se les seves determinacions, adaptant-se al PTI i replantejant tots els elements catalogats sobre la nova cartografia MTB 2006 (escala 1/5.000, pels elements ubicats a sòl rústic, i 1/1.000 pels elements situats a sòl urbà). Les fitxes inclouen un plànol amb la ubicació de l'element sobre la cartografia, amb les coordenades UTM del punt central aproximat (centre de gravetat de la seva planta).

1.2 Els edificis i elements catalogats

Els tipus o categories d'elements a incloure al Catàleg estan prou especificats a la norma 47.1.a del PTI:

- arquitectura civil
- arquitectura militar
- arquitectura religiosa
- enginyeria civil
- béns d'interès industrial
- béns etnològics
- béns o àrees d'interès paisatgístic i ambiental
- escultura monumental religiosa i heràldica
- jaciments arqueològics

Cal tenir sempre present que el caràcter tipològic d'un edifici no ve mai marcat només per la façana, sinó que és un conjunt de característiques de les quals cal valorar:

- el conjunt urbanístic (així com la disposició de les peces del conjunt)
- l'orientació (quan no està alineada a un carrer)
- el volum
- la proporció entre massís i buit
- els materials: la combinació i la forma de col·locar-los

Al terme de Lloret de Vistalegre el bloc més representatiu d'edificis catalogats tal volta és l'integrat per algunes **cases de possessió**. A grans trets, es pot dir que es caracteritzen per:

- la seva envergadura/volumetria
- la qualitat dels materials, així com el seu obrat
- una organització molt específica que respon a les característiques socioeconòmiques del tipus d'explotació agrària.

També mereixen la protecció derivada del Catàleg edificis d'una altra índole, com un bon nombre de **cases tradicionals** d'èpoques diferents que destaquen per la seva qualitat tipològica, qualitat de materials i estat de conservació.

Per a la selecció dels edificis catalogats s'ha treballat a fi d'incloure-hi una màxima representació dels tipus arquitectònics existents al municipi.

Així mateix, s'han incorporat al Catàleg els molins fariners, pous i aljubs, dels quals Lloret n'ha conservat un gran nombre. Tenen cabuda al Catàleg alguns murs de pedra, marjades, forns de calç, barraques de carboner, rotlos de sitja, camins, etc. Finalment, s'han inclòs alguns elements, per raó del seu valor històric i com a testimoni dels que han desaparegut, com són les restes arqueològiques prehistòriques, que exigeixen una protecció màxima.

Béns o àrees d'interès paisatgístic i ambiental

Pel que fa a la tipologia d'elements inclosos en aquest catàleg cal fer una especial menció a la categoria que estableix el PTI a la norma 47.1 com a *Àrees d'Interès Paisatgístic i Ambiental* (codificat IAP). La identificació i caracterització d'un paisatge, entès com a una àrea que inclou tant els trets naturals com els modelats per l'home i que tenen un reflex visual en l'espai, justifica la incorporació d'aquesta categoria.

En el nostre cas, aquest paisatge està compost per elements que s'articulen entre si i són bàsicament de tres tipus: abiòtics, biòtics i antròpics que, fonamentalment, se sustenta en un sistema hidràulic natural que, al llarg de la història, s'ha anat adaptant a les necessitats del moment en un procés de transformació que s'ha caracteritzat, fins al darrer quart del segle XX, per unes solucions a escala humana, molt ajustades a les necessitats bàsiques de producció per a l'autoabastiment i generadores d'un paisatge característic.

Des d'un punt de vista antròpic, aquest sistema hidràulic està conformat pel conjunt articulat de les diverses unitats hidràuliques que el formen, les quals poden ésser fonts, pous, sèquies, qanat(s), molins, etc. En alguns estudis sobre sistemes hidràulics s'estableix una relació estreta entre les característiques d'aquest sistema i la societat que el va crear, en funció de les necessitats de la comunitat.

Ens referim al sistema hidràulic del torrent de Llorac –a la capçalera del torrent de Binicaubell– que defineix el paisatge de la meitat sudoriental del terme de Llorito i del qual en fan part un conjunt de vuit subsistemes o unitats de paisatge que hom pot identificar a partir de factors fisiogràfics, les cobertes del sòl, la seva dimensió històrica, la seva estructura ecològica, la visibilitat, les dinàmiques que el condicionen i el sentit del lloc.

En aquest sentit, hem definit vuit unitats de paisatge que a l'hora de traslladar al catàleg s'identifiquen com a espais d'interès ambiental i paisatgístic (IAP): IAP-01 Torrent de Llorac; IAP-02 Llorito-camí de sa Font; IAP-03 Sa Font Figuera-Son Miraes; IAP-04 Llorac; IAP-05 Es Colomer-sa Vall; IAP-06 Paixarí; IAP-07 Rota d'en Palem i IAP-08 Son Fangos.

En aquesta mateixa categoria, i des del nostre punt de vista, es podrien considerar els establiments de rotes en zones de secà i escassa potència de sòl que tenen el seu origen en parcel·lacions de grans propietats majoritàriament datades al llarg dels segles XVII i XVIII. En el nostre cas, tenim els Establiments de Sa Casa Nova (Mu-02), els Establiments de Son Gelabert (Mu-03) i els Establiments de Son Marron (Mu-04) que s'han catalogat com a elements etnològics a l'apartat de murs de pedra en sec.

Efectivament, les parets seques són l'element que, des d'un punt de vista paisatgístic, destaca de forma més cridanera. Això no obstant, aquestes construccions són només la materialització sobre el territori d'una realitat demogràfica, econòmica i social que palesa l'accés a la propietat d'una part significativa de la població lloretana durant l'edat moderna. Ateses les característiques geològiques del territori, els murs de pedra en sec són també una translació al paisatge del parcel·lari.

Altres elements catalogats (camins, aljubs, barraques) són fruit també d'aquest paisatge "construït" que entenem cal preservar.

En aquest Catàleg, per tant, s'han procurat introduir edificis representatius dels diferents tipus arquitectònics existents al municipi, però s'ha de remarcar que **el Catàleg ha de ser considerat com un document obert a successives revisions, addicions i actualitzacions.**

El contingut pretén ser el més exhaustiu possible, malgrat les dificultats d'accés a determinats edificis i llocs. El Catàleg correspon a l'estat dels edificis i elements en el moment de la seva redacció.

En total s'han catalogat 232 elements, dels quals 61 són a sòl urbà i 171 a sòl rústic, el llistat dels quals es recull com a Annex II al final d'aquesta Memòria.

1.3 Regulació dels elements catalogats

La regulació de la intervenció als edificis catalogats es fa a través de tres instruments de qualificació:

- a) la qualificació urbanística del sòl, pròpiament dita, així com les normes de protecció genèriques contingudes a les *Normes Urbanístiques* de les NS de Lloret de Vistalegre;
- b) les *Normes de Protecció i Conservació del Patrimoni Catalogat* que s'inclouen en aquest Catàleg; i
- c) la regulació de protecció específica de cada element o edifici catalogat a través de les respectives *Fitxes d'element catalogat*.

El patrimoni catalogat ve regulat mitjançant una protecció individualitzada que apareix a la fitxa normativa particularitzada (***Fitxa d'element catalogat***) de cada immoble o element, i per una protecció genèrica que depèn del nivell de protecció assignat, el qual regula el tipus d'obres i intervencions, aprofitament, etc., que es pot realitzar.

Els nivells de protecció **integral**, **parcial** i **ambiental**, corresponen als tres nivells o graus de protecció que defineix la norma 47.1.b del PTI.

La regulació de les actuacions que afectin a edificis o elements catalogats es recull a les Ordenances de Protecció, les quals formen part de les Normes Urbanístiques de les NS.

Pel que fa a la categoria de "*Bé d'interès cultural*" (BIC) que, posseeixen alguns dels elements catalogats, recordem alguns dels articles de la LPHIB directament relacionats amb la protecció del conjunt: la possibilitat de delimitar un entorn de protecció (article 11); el deure de conservació (article 26); la possibilitat de sancionar en el cas d'incompliment del deure esmentat (articles 27 i 30); la reparació de danys en cas de ser malmès algun element (article 28); la regulació d'informes i d'autoritzacions (article 29); la cura i la regulació en la col·locació d'elements exteriors, com són ara anuncis, cartells o plaques d'identificació (article 31), etc.

1.4 Documentació del Catàleg

Constitueixen el Catàleg quatre documents, el contingut dels quals es resumeix al principi d'aquesta Memòria Justificativa:

1. Memòria Justificativa
2. Ordenances de Protecció
3. Plànols de situació
4. Fitxes d'element catalogat

El document més específic del Catàleg és el conjunt de ***fitxes d'element catalogat*** de cada element protegit. El Catàleg, com a document complementari de les NS, participa de la resta dels seus documents: Memòria Justificativa, Plànols i Normes Urbanístiques.

La informació inclosa en la fitxa és una primera aproximació al coneixement de l'edifici o element, i està subjecta als errors i omissions que es desprenen d'una simple apreciació visual dels elements als quals s'ha tingut accés en cada cas i al nivell de precisió d'un treball d'aquest abast. Com a tal, la seva funció és la de constituir la base per a la documentació més exhaustiva a realitzar en cada cas concret, en fase prèvia o simultània a les decisions d'intervenció. Aquesta documentació, com a mínim, s'ha de referir, per descripció i per avaluació històrica, ambiental i cultural, a tots i cada un dels punts descrits a la fitxa, i a totes aquelles parts no descrites a la fitxa per manca d'accessibilitat immediata.

Les directrius particulars d'intervenció s'han de considerar com a una guia per al disseny de la intervenció arquitectònica i per a la valoració cultural d'aquesta per part dels organismes que controlen la seva idoneïtat, a completar sempre per la documentació descrita al paràgraf anterior.

2. CRITERIS DE DEFINICIÓ DE LES CATEGORIES DE PROTECCIÓ

En primer lloc, recordem que cada una de les fitxes del catàleg consta de les corresponents descripcions tipològiques amb les característiques dels edificis. A més a més, cada una ve acompanyada d'uns criteris particularitzats d'intervenció.

Les categories en què es troben dividides les fitxes conformen el marc de protecció dels edificis, elements i conjunts

Els criteris establerts han originat tres nivells de protecció: A, B i C en correspondència amb els tres nivells o graus de protecció que defineix la norma 47.1.b del PTI:

A Protecció integral, tant d'exterior com d'interiors.

Aquest tipus de protecció implica una preservació íntegra del bé protegit, és a dir, sense cap possibilitat de canvi que comporti una modificació en la seva estructura, distribució i acabats. Ha de mantenir l'ús original o un altre de compatible amb l'adequat manteniment i protecció del bé, i només s'hi permeten obres de conservació, restauració i, en casos excepcionals, de recuperació d'alguna de les seves característiques originals.

També estan inclosos en aquesta categoria aquells elements que, tot i que mereixen una protecció integral, posseeixen annexos no protegits o amb un nivell de protecció menor on es poden dur a terme obres de més entitat necessàries per a la continuïtat del seu ús.

Aquesta categoria s'ha reservat a edificis i elements singulars (creus de terme, elements heràldics, rellotges de sol,...) o de gran importància per al patrimoni cultural del poble i alguns exemples excepcionals de cases populars que pel seu valor tipològic i/o bon estat de conservació mereixen aquesta protecció.

Inclou els edificis i elements construïts sobre els que hi hagi declaració o incoació de *Bé d'Interès Cultural* (BIC), així com els que, sense haver-se instruït expedient d'incoació de BIC, posseeixen una valoració anàloga -des del punt de vista local- o altres edificis la protecció dels quals ha de ser molt forta, ja que la desaparició d'una de les seves parts desvirtua o minva la comprensió global del conjunt. Així mateix, comprèn les edificacions, elements o espais de valor històric o arquitectònic que per la seva qualitat, antiguitat, escassetat o raresa hagin de ser conservats en les seves característiques fonamentals, tant exteriors com interiors. Finalment, estan inclosos en aquesta categoria tots els jaciments arqueològics inventariats en el seu dia pel del Govern Balear.

B Protecció parcial.

Es reserva la protecció parcial per aquells casos diferents dels anteriors que, amb el límit de la conservació íntegra de les seves parts essencials i la seva volumetria, permetin l'execució d'obres majors.

Estan inclosos en aquesta categoria de protecció els edificis o elements construïts que, sense tenir la qualitat arquitectònica, històrica o ambiental de la categoria superior (integral), han de conservar els elements bàsics que defineixen les seves condicions volumètriques, estructurals, tipològiques i ambientals, sense perjudici d'obres d'adaptació interiors o excepcionalment exteriors compatibles amb els elements que varen originar la seva protecció.

En alguns casos, que estan indicats, queden protegits també alguns elements dels interiors dels edificis. La integren un conjunt d'edificis i elements, l'interès dels quals rau, no tant en la seva consideració de singularitat o en els seus valors individuals sinó, sobretot, en el fet que la suma de tots ells conformen el grup tipològic que és important conservar.

C Protecció ambiental

La protecció ambiental engloba les remodelacions que poguessin afectar la totalitat de l'espai interior de les edificacions, mantenint les proteccions de façana, que obliga a mantenir la volumetria existent en l'aiguavés corresponent a aquesta, a fi que la seva protecció sigui realment efectiva.

Inclou els edificis i construccions que, sense tenir el valor dels immobles catalogats en les categories integral i parcial, pel seu interès ambiental i degut a les característiques de façana o tipologia, han de conservar els elements fonamentals que els caracteritzen. S'han inclòs en aquesta categoria els edificis l'interès arquitectònic, tipològic o paisatgístic dels quals no és suficient per a proposar la seva estricta conservació.

Engloba edificis i elements que, malgrat estar parcialment desvirtuats (per reformes inadequades o utilització de materials no apropiats), conserven part del seu interès, o que constitueixen conjunts d'interès paisatgístic o ambiental, o en estar situats juntament amb altres de catalogats que formen "conjunts", conserven un valor ambiental important. En aquest cas encaixen també edificis que, havent estat reformats sense criteri adequat, han perdut part del seu valor, però en estar situats a llocs singulars conserven encara el seu valor ambiental.

Respecte a la filosofia d'aquestes categories, és important assenyalar algunes consideracions. Les dites categories no corresponen a criteris que estableixin una possible classificació de qualitat o prioritat en la seva conservació. El Catàleg està format per un conjunt d'edificis i d'elements representatius del patrimoni cultural del poble, així com per la seva evolució històrica, social i econòmica. Des d'aquest punt de vista, unes cases de possessió són tan importants com una casa vilatana tradicional, essent les dues protegides amb distints graus. En efecte, totes dues, encara que socialment i econòmicament amb un origen i una història diferents, han conservat els seus principals trets tipològics en el seu conjunt, la qual cosa exigeix una atenció i una protecció rigorosa dels seus valors, tant per part de la propietat com per part de l'Administració.

El conjunt de les cases protegides amb la categoria B i C no és menys important que els de la categoria A, emperò els seus interiors han sofert múltiples intervencions al llarg de la seva història i els seus valors tipològics es conserven millor en els exteriors. A més a més, generalment corresponen a una tipologia molt repetida i sense característiques especials que els facin destacar. Precisament pel seu nombre i per la qualitat de les seves façanes, aquests edificis contribueixen a mantenir en gran mesura el tarannà del poble.

3. CONSIDERACIONS SOBRE EL CATÀLEG.

3.1 Les limitacions d'aquest Catàleg i la seva gestió

La profusió i particularitat dels problemes d'intervenció arquitectònica en el patrimoni, dona peu de vegades a imperfeccions puntuals, atribuïbles al fet que cada cas és

diferent als altres, però no sempre com un tot homogeni ja que, en determinats casos, pot ser fruit de la superposició de diferents intervencions.

La catalogació d'edificis amb un cert grau d'ambigüitat històrica ens introdueix en aquesta problemàtica. Al mateix temps ofereix la idea de la *fitxa particularitzada d'element catalogat* com una passa més en la compatibilitat entre la conservació de les fites històriques i culturals, generals i particulars, i la revitalització de cada un dels edificis i del conjunt urbà a través de la concatenació històrica de les intervencions arquitectòniques.

La fitxa, doncs, es pot deixar de considerar com un obstacle per esdevenir un pas més entre la planificació general i el projecte individual, una recerca de les arrels presents en cada edifici, una anàlisi de les funcions bàsiques històrico-culturals de la seva configuració, i una guia d'equilibri entre passat i futur.

S'arriba així a la idea de la normativització general com a preservació genèrica de l'herència, i a la de les fitxes de catàleg com instruments que fan compatibles les directrius del disseny a escala urbana (planificació general i parcial o especial) i la creativitat arquitectònica. Dit d'una altra manera, matisen en cada cas les línies generals d'actuació col·lectives que han de permetre una major vitalitat creativa sense renunciar a les garanties de conservació patrimonial. Únicament mitjançant l'aprenentatge del llenguatge evolutiu de la tipologia arquitectònica de cada edifici i del seu entorn (immediat i circumdant), podem aportar noves construccions que, tot essent producte del nostre temps, serveixen de fil conductor entre el passat, el present i el futur.

En el límit de les competències públiques i privades, **la fitxa de catàleg no pot substituir la investigació profunda i rigorosa, prèvia a qualsevol intervenció**, però tampoc pot ser substituïda per ella en la mesura que cal una unitat de tractament de conjunt. Tampoc no pot substituir ni una normativa adient ni la corresponent disciplina urbanística, a les quals s'han d'atribuir les restriccions de la conducta social. La pròpia tasca de tractament unitari atribuït a aquest Catàleg planteja un límit a l'aprofundiment de cada fitxa en particular. També s'han de tenir en compte les dificultats d'accés al coneixement de cada element protegit. En el moment en que s'hagi d'intervenir en un element catalogat cal completar la informació i el coneixement que existeix sobre ell mitjançant la inspecció detallada de l'indret i els àmbits construïts, i mitjançant l'aportació d'informació documental adient per part del promotor.

És per això que es creu recomanable l'existència d'una *Comissió Municipal de Patrimoni* que controli i gestioni el Catàleg per a que sigui una eina eficaç de cara a la finalitat primordial per a la qual ha estat confeccionat: la conservació del patrimoni històric de Lloret de Vistalegre. Existeixi o no l'esmentada Comissió, la tramitació de les sol·licituds de llicències exigirà una cura especial dels serveis tècnics municipals, amb l'obligació de girar una visita d'inspecció a l'immoble catalogat prèvia a l'emissió dels informes preceptius. Així es podrà comprovar l'estat actual de l'element protegit i completar i actualitzar, si escau, la informació disponible mitjançant la redacció del pertinent informe complementari del Catàleg. Aquests informes complementaris s'afegiran a l'expedient administratiu del Catàleg, incorporant-se formalment quan es procedeixi a la seva modificació o revisió.

4. CONTINGUT ESPECÍFIC DE LES FITXES DEL CATÀLEG

4.1 Descripció del contingut informatiu de la fitxa

Identificació de l'element:

- **Codi_** El codi d'identificació fa referència al plànol de situació i a l'índex.
- **Denominació_** S'ha realitzat una primera aproximació històrica de l'edifici, la qual cosa ha permès donar-ne nom a la majoria dels immobles catalogats. A més s'ha tengut present la tradició històrica i la tradició oral més o menys arrelada en el poble.
- **Tipologia_** Segons les tipologies del PTI, en tot cas subcategories.

- **Ús_**
- **Titularitat_**
- **Autoria_** S'ha complimentat només en els casos que estan documentats segons la bibliografia i/o la memòria històrica popular. Com que en la majoria dels casos es tracta d'arquitectura popular, és molt difícil de conèixer el nom dels qui hi han intervingut.
- **Cronologia_** Igual que en el cas de l'autor, no sempre es pot establir la data d'una construcció amb precisió. A més, l'edificació actual és una suma de distintes aportacions d'èpoques diferents, per la qual cosa la data que es recull correspon a la més significativa o la que ha deixat la petjada més important en relació a l'aspecte actual.
- **Estil_**

Identificació espacial:

- **Localització_** Les adreces duen els noms dels carrers o camins segons la retolació oficial o segons la tradició oral. En sòl rústic, a més, s'especifiquen les confrontes.
- **Identificació cadastral_** la majoria de les fitxes duen la corresponent referència cadastral de la parcel·la, donat que hi ha casos en què això no és possible (pont, carrers, etc.).
- **UTM_** Es determinen les coordenades UTM del centre geomètric aproximat de la planta de l'element catalogat.
- **Plànol de situació_** Identificació del plànol de situació on apareix amb més precisió i extensió la ubicació de l'element. A més, s'indica l'escala del plànol (1/1.000 per a sòl urbà i 1/5.000 per a sòl rústic).

Bibliografia:

Referències històriques:

Descripció de l'element:

- **Plànol d'emplaçament_**

Estat de conservació de l'element:

- **Estat general de conservació_**
- **Estat de conservació dels elements_**
- **Intervencions o actuacions realitzades_**

Protecció i directrius d'intervenció:

- **Qualificació urbanística actual_**
- **Grau de protecció_**
- **Elements destacats a preservar_**
- **Actuacions preferents_**
- **Actuacions permeses_**
- **Usos permesos_**

Fotografies:

Definició de l'àmbit de protecció:

4.2 Tipus d'obres i intervencions

Les obres a realitzar en els immobles existents poden variar en ordre creixent del seu nivell d'intervenció transformadora de l'edifici o immoble original segons la següent graduació i definició:

1. **RESTAURACIÓ.** Són obres la finalitat de les quals és la de reposar o tornar a l'edifici o una part d'ell les seves característiques originals, científicament conegudes tant en les seves estructures, com en els seus elements, acabats i decoracions, de tal manera que el procés sigui reconeixible.
2. **CONSERVACIÓ.** Són obres per al manteniment de totes les condicions estructurals i elements de l'edifici en perfecte estat de salubritat i ornament exterior i interior, és a dir, obres la finalitat de les quals és la de complir les obligacions de la propietat en quant es refereix a les ja esmentades condicions d'ornament i higiene a l'edificació. Es consideren dins aquest apartat les eventuais reparacions de tots aquells elements i instal·lacions que es considerin en mal estat (coberta, baixants, instal·lacions sanitàries, etc.) i estrictes obres de manteniment com reparacions de enrajolat, referit o pintures.
3. **CONSOLIDACIÓ.** Són obres de recuperació d'elements de les estructures resistents, o el seu reforç o reparació amb eventual substitució parcial d'aquestes, per a assegurar l'estabilitat de l'edifici i de les seves parts resistents. En els edificis de protecció integral les obres s'hauran de realitzar amb els mateixos materials i sistemes constructius utilitzats originàriament, havent de quedar reconeixedors.
4. **REHABILITACIÓ.** Són obres d'adequació, millora de condicions d'habitabilitat o redistribució de l'espai interior, mantenint en tot cas les característiques estructurals de l'edifici (estructura portant) i els aspectes fonamentals (no de forma mimètica) de la tipologia. Aquest tipus d'obra podrà suposar l'adequació dels usos sota coberta actuals, modificació de patis interiors o buits que no siguin façana, obertura de patis interiors i buits d'escapes que no afectin a l'estructura portant i l'ocupació de patis interiors quan aquests tinguin dimensions notòriament inferiors a les permeses com a mínimes per les ordenances municipals, no estiguessin protegits a les fitxes de catàleg o no fossin un element fonamental de la tipologia (pati central o vestíbul).
En rehabilitació, no es podrà augmentar la volumetria de l'edifici.
5. **REESTRUCTURACIÓ.** Són obres d'adequació o transformació de l'espai interior i exterior de l'edifici, incloent-hi la possibilitat de demolició o substitució parcial d'elements estructurals. Només es podrà afectar la façana en aquells casos als quals les noves obertures segueixin els ritmes compositius de la tipologia de buits del llenç de façana. El cas extrem de l'obra de reestructuració serà el buidat de l'edifici, entenent per tal la demolició interior generalitzada amb el manteniment de la façana o façanes exteriors i els seus remats.
6. **RECONSTRUCCIÓ.** Són obres la finalitat de les quals és aixecar una construcció de nova planta sobre un solar o espai no construït que reproduïxi l'edifici o construcció que el va precedir en l'ocupació de l'esmentat solar o espai. Les obres de reconstrucció, en estar vinculades a les condicions d'un edifici preexistent, s'han d'ajustar a aquelles, almenys quant als elements definitoris de les característiques arquitectòniques, tipològiques o ambientals essencials que varen determinar la seva protecció.
En la reconstrucció s'eliminaran els afegits que desvirtuïn la tipologia edificatòria, segons les definicions contingudes en les Normes.
7. **OBRA NOVA.** Són obres de construcció de nova planta sobre solars existents o els que pugin sorgir com a resultat de la substitució d'edificis conformement a l'ordenació del planejament urbanístic municipal.

5. AUTORIA

La responsabilitat en la coordinació, redacció i producció del Catàleg Municipal del Patrimoni Històric corresponen a:

Andreu Ramis Puig-gròs
Pau Bibiloni Jaume
Joan Vanrell Torelló

ANNEX I: RESSENYA HISTÒRICA

Prehistòria. Colonitzacions. Islam.

A causa de l'exigüitat territorial del terme municipal de Llorito, les primeres empremtes històriques són similars a les de la comarca del Pla que avui podem llegir entre línies, essencialment, a través de l'arqueologia i la toponímia. A la prehistòria de Llorito, tot i la manca d'excavacions sistemàtiques, les estructures conservades, les observacions de superfície i les troballes casuais permeten constatar una ocupació continuada des del bronze antic (1700-1100 aC). D'aquest període s'han localitzat indicis de restes d'habitatges i evidències d'ocupació a coves d'enterrament com la d'en Dainat, la de can Bieló o la des Pou.

Del període talaiòtic (1100 aC-123 aC), és possible parlar d'una ocupació relativament intensa per la perduració d'un conjunt notable de restes estructurals, entre les quals cal destacar el poblat de sa Pleta de Son Gelabert d'Alt, amb un conjunt de dos talaiots (de s'Era i des Sestadors) i altres construccions annexes; el poblat de ses Talaies i es Clapers, amb dos talaiots més, i els talaiots aïllats de sa Rota des Busqueret i es Velar (tots aquests repartits entre Son Gelabert d'Alt i de Baix), a més del talaiot des Pletó de sa Casa Nova. Són d'aquest període les coves d'enterrament excavades a la roca amb columnes exemptes, com la des Xot a Son Joan Arnau, la de ses Ànneres a Son Mas o la des Moro a Son Pastereta. S'hi han d'afegir els jaciments de Son Boló, es Castellassos, ses Timbes, Llorac, ca Na Martina, ses Planes de Son Mas, es Colomer i es Camp Vanrell.

La continuïtat de bona part dels jaciments durant les primeres colonitzacions es palesa, tant per restes ceràmiques com per diverses troballes casuais de bronzes antics que evidencien un clar procés d'aculturació. La peça més destacable és el "guerrer" de Son Gelabert d'Alt, una bella figura de divinitat amenaçant, recentment reinterpretada com a una representació de Zeus (conservada al Museu Arqueològic de Barcelona), i que correspondria al segle V aC. Les divinitats zoomòrfiques estan representades per una estatueta de voltor escapçat, també trobada a Son Gelabert, corresponent als darrers segles de la cultura talaiòtica, però anterior a la romanització i pròpia de contextos funeraris talaiòtics. Una altra figura és la del jove nu des Castellassos, trobada el 1816 juntament amb una banya de bronze, obra romana d'estil policletià, enquadrible entre els segles I i III dC i vinculable a àmbits domèstics o a un santuari on s'hauria dipositat com a ofrena. De Son Gelabert procedeix també un fragment d'una possible Atenea, datable cap al segle V dC i un casc de bronze. Un aspecte destacable del període romà és l'ocupació dels habitatges fins a èpoques tardoromanes i, en alguns casos, fins a l'Edat Mitjana.

De l'època islàmica es pot fer una primera lectura del territori i reconèixer algunes empremtes que han perdurat. Essencialment es tracta de sistemes relacionats amb l'ús i la gestió de l'aigua localitzats dins el terme o a indrets immediats. És el cas del conjunt de molins hidràulics del torrent de Castellitx o de Pina, esmentats al llibre del Repartiment, o el del torrent de Llorac. Els qanat de Binitaref i de s'Almudaina des Notari, les possibles restes d'un altre a Paixarí i les romanalles d'un *hisn* a Son Joan Arnau, serien indicis de l'ocupació del territori i d'una explotació basada en l'horticultura i la ramaderia. Altres possibles romanalles de tradició islàmica serien el sistema de reg dels horts de Son Joan Arnau i es Colomer o alguns dels pous públics (popularment atribuïts al *temps del moros*): els pous de Jurà, del Ras, de sa Casa Nova, de Son Miralles, de sa Font Figuera, es Pou, de Son Estela i de s'Hort de Son Real. Tot plegat ens dóna indicis d'assentaments dispersos en alqueries i rafals que coneixem a través de la toponímia del Repartiment; de fet, dins els *juz'* de Yiynau-Bitra i dins el de Montueri, els historiadors han identificat algunes de les alqueries que donarien lloc al primer nucli de població i a algunes possessions.

La incorporació a la corona catalanoaragonesa fins 1545

La conquesta catalana de 1229 i el repartiment de l'illa iniciaven un procés de transformació econòmic, social, polític i religiós que, òbviament, afectà les terres lloretanes. En primer lloc, pel que fa al territori, s'ha de destacar que el districte àrab de Yiynau-Bitra correspongué al Rei que en conservà el domini alodial i repartí les vuitanta alqueries i rafals del districte entre els seus col·laboradors. Tot i la dificultat d'identificació i de localització d'aquestes propietats, diversos historiadors han reconstruït un hipotètic mapa del terme a partir del llibre del Repartiment. Certament, les possibilitats d'interpretació són molt diverses i, amb prudència, només es pot fer menció a les referències d'algunes alqueries i rafals que poden haver perdurat. A partir de la toponímia repartimental s'ha fet una proposta d'identificació i localització d'alqueries i rafals que, a hores d'ara, permeten reconstruir parcialment el territori en els primers anys posteriors a la conquesta de 1229. Algunes d'aquestes unitats d'explotació d'origen andalusí, amb els anys, donarien lloc a propietats i tinences en regim feudal com és el cas dels *Rahal Uaner Abenjuluz Alguazaria* i el *Rahal Huacner Almagzen* que donarien lloc a la cavalleria de Guatners que abastava terres de Son Garcies, Son Estela, Es Colomer, Son Busquets i Son Mas; el *Rahal Culujna* i l'*Alqueria Castello*, de reminiscències pre-islàmiques i situades a les terres de les Tortines i l'*Alqueria* que, amb el temps, esdevindrien Son Gelabert i Son Joan Jaume; el *Rahal Benitaref* que abastava Son Marron; L'*Alqueria Cut Alcastel*, que hauria pres el nom d'un *hisn* o fortalesa islàmica de la qual en romanen restes a Son Joan Arnau; el *Rahal Alpaizari*, que hauria perviscut juntament amb el *Rahal Abenfarix Alpayzari*, a les possessions de Paixarí i el rafal d'En Munar; el *Rahal Abenizarrag Arraya*, que correspongué a G. Loreg hauria donat lloc al topònim Llorac; el *Rahal Locoplan*, que sabem confrontava amb el camí que unia Sineu i Manresa i, finalment, dins el districte de Montuïri l'*Alqueria Benigalep* i l'*Alqueria Atturr*.

Entre 1231 i 1234, les terres de l'alqueria Benigalep del terme de Montuïri foren donades a Berenguer de Santa Coloma, Mateu Cella, Pere de Torre, Bernat Sabater, Oliver d'Utielz i Berenguer de Segarra. Pocs anys després, moltes d'aquestes propietats foren adquirides per Bernat de Bonastre i Ramon ses Codines. Segurament a causa de l'origen dels primers colonitzadors, després de 1232, la contrada passà a denominar-se alqueria de Manresa. El 1244, Ramon de Torrella, bisbe de Mallorca, instituï el capítol de la Seu i li foren concedits els delmes i les tasques de l'alqueria de Manresa, entre d'altres finques. Durant el segle XIII es documenten, a més, les possessions de sa Font Figuera i Paixarí. Així mateix, a la segona meitat del segle, es constata ja l'ús de sa Comuna com un espai comunal; el 1400, a l'època del Rei Martí, arran de disputes entre l'Ajuntament de Sineu i alguns veïns del poble, aquesta garriga era declarada terreny comunal. Pocs anys després, se citen les confrontes antigues de les Comunes de Llorito o Manresa que eren Son Boló, Son Gelabert, Son Juanico i Son Maymó.

A mitjan segle XIV, Manresa s'establia amb persones originàries, sobretot, de Sineu i de Ciutat, entre les quals destacaven Bernat Pasqual, Guillem Pasqual, Bernat Rex i Pere Malbosc. Cap a finals del segle, pel que fa a l'administració, tot i l'entitat que ja devia tenir el lloc de Manresa, formava una sola universitat amb Sineu, d'on depenia civilment i eclesiàsticament. En l'àmbit civil, al llarg de l'Edat Mitjana, existí una assemblea veïnal, composta per un batle, un jurat, un mostassaf i tots els veïns del poble. Els acords es prenién per pluralitat de vots i eren exposats al consell de Sineu per una comissió. En religió, Manresa depenia de l'església de Santa Maria de Sineu, esmentada a la Butlla d'Innocenci IV d'abril de 1248 (la primera relació de les esglésies de Mallorca). Entre el segle XIV i el XV, la població experimentà un notable augment a causa de la parcel·lació de terres, tot i que es mantenen les grans

propietats: Manresa, es Colomer, les Tortines, Llorac, Castellet, Son Pastereta, Paixarí i la Torrassa.

Durant el segle XV la contrada no es manté aliena a les confrontacions socials que es manifesten, sobretot en l'aixecament forà de 1450, les lluites de banderia i les Germanies. A escala local es produïren diversos episodis que aporten indicis de la convulsió social, protagonitzats per Mateu Sala, Jaume Armadams o Joan Arnau, tant a les revoltes foranes com a les Germanies. En aquest sentit, el 1451, Joan Arnau, representant del Governador, va protagonitzar un enfrontament amb els revoltats. Així mateix, el 1463, durant la guerra de Catalunya, el lloctinent del Governador Joan de Galiana acudí a Sineu per apaivagar els enfrontaments entre els partidaris de Joan Arnau i els d'Andreu Rossinyol.

El predomini del convent (1545-1835)

A partir de 1545, si més no a nivell social i religiós, la realitat de l'alqueria de Manresa es veurà notablement influenciada per la creació d'un convent franciscà, encara que ni l'economia ni el territori es vessin afectats substancialment. Manresa era una extensa possessió que confrontava amb les Comunes, les garrigues de Ruberts i terres de Son Jordà, amb el camí de Castellitx, amb la Torrassa i altres. L'any 1511 havia passat a mans de Lluç Gelabert i el primer quart del segle XVI havia estat llogada per Sebastià Armadams a Pere Tugores. L'alqueria canvià de nom quan fou venuda a Joanot Bauló, qui també la traspassà el 1545 a Martí Font i Roig, la família del qual la mantingué fins al segle XIX.

Els habitants del llogaret de Manresa, orientats pels franciscans, determinaren adreçar-se a Roma suplicant l'edificació d'una església, a causa de la llunyania amb l'església de Sineu. La resposta del Papa Pau III fou afirmativa dia 11 de març del 1545. Encara que amb reserves, la relació amb l'Orde de Sant Francesc l'hem de cercar a través de les propietats que mantenia, des del segle XIII, el convent de Santa Clara de ciutat a les terres de Manresa.

Les obres de l'església foren interrompudes diverses vegades fins que el Príncep Felip concedí tot quant li suplicaven en Carta Reial de 21 d'agost de 1545. Contribuí poderosament a prosseguir les obres de l'església la intervenció del Vicari General Mn. Joanot Campfullós que esquivà tota mena de reconvencions procedents de la Parròquia de Sineu; igualment els Jurats de la Ciutat i Regne intercediren davant el Cardenal mallorquí Jaume Pou per tal que el Papa concedís un jubileu a favor dels qui amb almoines ajudassin a les obres de l'església i Casa de Nostra Senyora de Loreto.

Arran del Concili de Trento, el bisbe Diego de Arnedo anul·là l'Orde de Claustrats Reformats Franciscans, al qual pertanyia la comunitat de Manresa, perquè es negava a integrar-se dins l'Orde dels Franciscans Observants. Així les coses, els frares de Manresa suplicaren al bisbe Arnedo que confiàs la capella i el Convent a altres religiosos. Els vint anys d'estada dels franciscans a Manresa, a més de la devoció a la Verge Maria de Loreto, deixaren en herència la capella edificada en terrenys cedits el 1549 per Joanot Jaume i engegaren els mecanismes de proveïment de fons a través de beneficis, censals, etc.

El bisbe Arnedo entregà la custòdia i el culte de l'església de Llorito al Rector i Jurats de Sineu, encàrrec que perdurà per espai d'uns deu anys. Però, el successor, el bisbe Joan Vich i Manrique, cedí l'església als frares Dominicans, que l'acceptaren segons acta de dia 29 d'octubre de 1579. El Pare Domingo Florianà prengué possessió del Convent de Llorito i començà seguidament la restauració de la casa i el convent que l'abandó havia malparat. El Pare Florianà viatjà a Roma per confirmar la cessió de la Casa de Llorito i per suplicar gràcies i jubileus a favor dels manresans. Igualment, per

la manca de recursos, els frares feren suplicació al Rei Felip II per posseir 10 quarterades de terra, exemptes de llúisme i d'amortització, dret que fou concedit el 20 de novembre de 1591.

A mitjan segle XVI el lloc de Manresa ja apareix ben definit fruit de les parcel·lacions o nous establiments que, entre 1529 i 1547, provenen de propietats dels Gelabert, sobretot de Lluç Gelabert, i de Joanot Jaume. Des d'aquest moment és possible confirmar l'existència d'un nucli de població força consolidat. L'existència del convent serà determinant en l'evolució de la comunitat i el creixement urbà. Els establiments de terres fets pel mateix convent el gener de 1595 donaven lloc als nous trasts al llarg del camí d'Inca, i els establiments d'abril i octubre de 1597 als del carrer del Fum. Des d'aquest moment és possible confirmar l'existència d'un nucli de població força consolidat. En termes col·lectius, l'existència del convent serà determinant en tota l'evolució de la comunitat, que prendrà una forta embranzida.

Els dominicans posaven la primera pedra d'una nova església el 8 de setembre de 1591 que s'obrí al culte el 8 de setembre de 1625. El 23 d'abril de 1602, el Convent de Llorito, que fins aleshores havia estat governat per un Vicari, fou elevat a la categoria de Priorat i en quedà nomenat Prior Fra Baptista Brondo. Cap el 1640 s'inicià la construcció del nou convent, traçat pel mestre Nicolau Mayol, estructurat entorn al claustre (que perdurà fins el segle XIX i del qual encara es poden veure algunes romanalles).

Des del segle XVII el paper del convent és absolutament rellevant tant en termes econòmics com sociològics. En primer lloc, l'advocació del Convent a la Mare de Déu de Loreto era el fonament de la progressiva substitució del topònim de Manresa pel topònim de Llorito, una denominació consolidada des de 1601. Per una altra part, durant el segle XVII el poble es veié també afectat per les circumstàncies socioeconòmiques de l'època, sobretot per crisis de subsistències. Els enfrontaments socials donaren lloc a l'assassinat (1611) de Bartomeu Estela, senyor des Colomer (les sospites de l'autoria recaigueren sobre els propietaris de Son Joan Arnau) i al segrest i assassinat d'un nin, fill d'un familiar del Sant Ofici, estudiant al Convent. S'hi ha d'afegir encara la pesta del 1652 i els efectes perniciosos de la instal·lació de la quarantena a la possessió de Son Joan Arnau.

Per remarcar el paper de l'Església, a més de la presència dels dominics, a partir de la segona meitat del segle XVII, el Convent dels Mínims de Sineu, fundat el 1667, també estenia la seva influència sobre Llorito. Entre 1645 i 1698, set lloritans professaren a l'Orde dels Mínims. Entre tots, s'ha de destacar Miquel Estela Ponç (1666-1727), que hi professà el 1683 i que arribà a ser General de l'Orde dels Mínims i Bisbe de Jaca.

Durant el segle XVIII el paper del convent continua essent determinant. Els dominics havien anat concentrant propietats; cap el 1702 tenien unes vint quarterades de terra. Segons el cens d'Aranda (1768-69) sabem que hi havia nou frares, un diaca, quatre llecs i tres criats. L'any 1788 el convent tenia trenta-set quarterades de terra. El 1803 el convent de Llorito obtenia el 40% dels seus ingressos a través de l'arrendament de les terres i només gestionava directament les petites porcions de vinya.

Malgrat el pes de la comunitat dominicana, apareixen a Llorito algunes manifestacions d'oposició al totpoderós convent. El 4 de novembre de 1725 hi havia un intent de construir una església independent de la tutela conventual. Aquesta iniciativa, al capdavant de la qual hi havia els propietaris de Son Boló, de Son Arrufat, des Colomer i de Llorac, era segurament una maniobra laica d'oposició al poder absolut dels frares. A més, en termes de col·lectivitat, el 30 de març de 1767 el poble de Llorito fou

reconegut com a legítim posseïdor de sa Comuna després de pagar els drets corresponents.

La rellevància obtinguda pel convent al llarg dels segles XVII i XVIII s'estroneja a causa d'una crisi d'ordre general que es tradueix formalment en el procés de desamortització i en l'exclaustració que culmina el 1835. A Llorito, però, la preeminència del convent ja havia estat posada en dubte a ran dels primers episodis d'independència municipal (1812-1814 i 1820-1823) i a partir de la creació de la *vicaria in capite* el 1821.

Cap a la independència municipal (1812-1924)

El primer quart del segle XIX representa un període decisiu per al poble de Llorito. Amb el poder del convent debilitat, les forces vives duren a terme diversos episodis d'autodeterminació municipal. Com a conseqüència de la promulgació de la Constitució de Cadis, el 1812 Llorito iniciava la primera etapa com a municipi independent. Es segregava de Sineu i es constituïa el primer Ajuntament que representava i administrava els interessos de la comunitat. El 22 de novembre de 1812 s'elegia Antoni Vanrell de Joan com a secretari i els diversos electors que l'endemà votaven al Batle, Guillem Real de Guillem, al regidor major, Joan Baptista Vanrell, i als regidors Antoni Jaume de Josep, Llorenç Llabrés i Bartomeu Paieres. El 1814, la reacció absolutista de Ferran VII abolí el municipi i el reintegrà a Sineu.

El 13 d'abril de 1820, iniciat el Trienni Constitucional, es recobrava la independència municipal i els liberals ocupaven el consistori que estava format per Miquel Fiol, batle, Bartomeu Paieres, regidor degà, Guillem Jaume, Pere Jaume, Gabriel Gelabert, regidors, Joan Font i Roig, síndic procurador, i Jaume Real, secretari. Encara que l'enfrontament entre liberals i absolutistes fou constant, s'impulsaren diverses millores d'infraestructura, com la conducció d'aigua des Pou als abeuradors públics del nucli urbà o la creació d'una escola de nines. El 1823 hi hagué una manifestació anticonstitucional amb diversos aldarulls. El retorn de l'absolutisme significà una nova abolició de la independència municipal i la reincorporació a Sineu fins al 1925.

Després de les emancipacions municipals s'obria un període de cent anys marcats per la dependència administrativa de Sineu. Una possible administració pròpia a Llorito restava marginada a les successives reformes municipals del segle XIX. Malgrat tot, el poble disposava d'un territori definit i d'una delimitació amb Sineu, encara que fos per l'existència d'una parròquia sufragània des de 1821. En aquestes circumstàncies, la cohesió comunitària es continuava construint i reformant per una sèrie d'iniciatives de la societat civil. La dinàmica social s'articula entorn a l'obtenció de la independència municipal. A banda dels aspectes econòmics i el creixement demogràfic sostingut que assolirà el seu màxim cap a 1930, en els aspectes socials cal fer especial referència al paper de l'església.

En relació a la figura de la demarcació eclesiàstica, s'ha d'assenyalar la funció dinamitzadora del clero, des del primer vicari, Rafel Picornell (1821-1828) i dels seus successors, Joan Company (1828-1853); Jeroni Julià (1853); el lloretà Gabriel Terrassa Gili (1853-1862); Guillem Oliver (1862-1875); el també lloretà Antoni Soler Terrassa (1875-1902) i Joan Munar Oliver (1902-1913), que jugaren un paper decisiu per assolir la creació de la parròquia el 1913. El primer rector fou el montuirenc Bartomeu Bauçà Aloi, al qual succeí, el 1918, Mn. Bernat Orell Horrach que regí la parròquia fins el 1936. Durant aquesta etapa és remarcable la tasca musical del vicari Macià Noguera Amengual (1925-1930).

El segle XIX, sota el paraigua de l'Església, es desenvolupà un notable moviment associatiu. El 1825 es demanava la constitució d'una obreria segle, estretament vinculada a la parròquia, que el 1826 començava a prendre decisions de caràcter

públic. És molt significatiu que es tractassin qüestions referides a l'administració de les terres comunals. El 1827 la directiva es preocupava del nomenament del nou vicari, sempre enfrontada, en aquest cas, amb el rector de Sineu. El 1830 s'aconseguia el nomenament del vicari Joan Company. Seguidament, els anys 1830-1831 la tasca de cohesió, d'ordre espiritual i material, s'articulava amb la creació de noves obrerries: de la Puríssima Concepció, del Santíssim Sagrament, de Sant Josep, de les Ànimes, de Sant Antoni i del Nom de Jesús. Entre altres accions, es poden esmentar la construcció de la casa-vicaria o la subscripció pública (1837) per a la compra de la campana que havia estat desamortitzada el 1835. El 17 de març de 1845 es confirmava la cessió de l'església del Convent. L'any 1862 el vicari Guillem Oliver, conjuntament amb el Reverend Josep Maria Jordà, impulsaven la creació del convent de monges franciscanes, que era una realitat el 25 de novembre de 1866. Posteriorment, la Congregació de Filles de Maria es fundava el 1890 pel vicari llorità Antoni Soler Terrassa, que també promovia altres accions, com l'ampliació de l'orgue, culminada l'any 1892, o la construcció de la Capella Fonda, acabada l'any 1900.

Els darrers anys del segle XIX i el primer terç del segle XX s'obrien noves perspectives en la dinàmica de la vida social del poble, entre les quals destaca la importància de l'associacionisme laic, els primers intents de mecanització del camp, l'electrificació i les comunicacions. Aquests fenòmens econòmics van parells amb un procés intens d'emigració al qual seguirà un procés de creixement poblacional que donarà lloc a l'ampliació del casc urbà amb mostres d'arquitectura popular amb vel·leïtats estilístiques. A l'àmbit polític, aquest període es tanca amb la proclamació de la independència municipal assolida el 1925. El segle XX ha donat escassos exemples de creació patrimonial, al temps que les transformacions econòmiques i la ràpida transició d'una economia rural a la de serveis i segona residència s'han convertit en un flagel per al patrimoni.

Tot just iniciat el segle XXI, s'incrementa l'interès per conservar i protegir el patrimoni local, fet que es tradueix en iniciatives particulars o públiques (no sempre reeixides) que, finalment, esperam han d'assolir un balanç positiu.

ANNEX II: RELACIÓ DE LES FITXES D'ELEMENTS CATALOGATS

 integral

 parcial

 ambiental

PATRIMONI ARQUEOLÒGIC:

1. Restes Prehistòriques

- JA-01** es Castellassos [polígon 3, parcel·les 146-177, 335, 354, 449, 450, 453-459, 551, 561, 562 i 564]
JA-02 es Castellot. Camp Vanrell de Son Joan Arnau [polígon 1, parcel·la 166]
JA-03 Timbes de ses Cases des Colomer [polígon 1, parcel·les 165 i 166]
JA-04 es Velar [polígon 4, parcel·la 215]
JA-05 ses Talaies de Son Gelabert d'Alt / es Clapers de Son Gelabert de Baix [polígon 4, parcel·les 214 i 215]
JA-06 Planes de Son Mas [polígon 2, parcel·les 14, 21- 25, 158, 612, 625 i 643]
JA-07 Ca na Martina [polígon 2, parcel·les 183-187, 224, 226, 228, 230-244 i 280-286]
JA-08 ses Timbes [polígon 2, parcel·les 526-531, 535, 536, 542, 543, 545, 842, 843, 845, 850]
JA-09 Son Boló [polígon 3, parcel·les 514-523, 583, 664-673, 894]
JA-10 Llorac [polígon 2, parcel·les 605-609 i polígon 3, parcel·les 257-259 i 261- 267]
JA-11 Llorac d'en Benet [polígon 2, parcel·les 582-587 i 640]

2. Coves

- C-01** Cova de Can Bieló [polígon 4, parcel·la 213]
C-02 Cova des Xot [polígon 1, parcel·la 166]
C-03 Cova des Cementeri. Sa Comuna [polígon 4, parcel·la 151]
C-04 Cova d'en Dainat. Sa Comuna [polígon 4, parcel·la 151]
C-05 Cova de sa Pleta. Son Joan Arnau [polígon 1, parcel·la 166]
C-06 Cova de ses Ànneres. Son Mas [polígon 2, parcel·la 159]
C-07 Cova des Moro. Son Pastareta [polígon 2, parcel·la 330]
C-08 Cova des Pou [carretera Ma 3130]
C-09 Cova de s'Hort des Colomer [polígon 1, parcel·la 69]

3. Talaiots

- T-01** Es Pletó de sa Casa Nova [polígon 3, parcel·les 613, 619, 621, 622, 623, 640, 641, 642, 643 i 645]
T-02 Talaiot de s'Era. Son Gelabert d'Alt [polígon 4, parcel·la 214]
T-03 Talaiots de sa Pleta. Son Gelabert d'Alt [polígon 4, parcel·la 214]
T-04 Rota d'en Busqueret. Son Gelabert d'Alt [polígon 4, parcel·la 214]

PATRIMONI ARQUITECTÒNIC:

1. Arquitectura Religiosa

- AR-01** Convent de Nostra Senyora de Loreto [c. Costa des Pou, s/n]
AR-02 Columnes disseminades [**01_CAS FERRERICO** polígon 3, parcel·la 434; **02_CAN LLABRÉS** polígon 1, parcel·la 27; **03_CAN PUTXET** camí de sa Font, 8; **04_SA SORT DE CAN XIU** camí de sa Font, 16; **05_CAN XIU** camí de sa Font, 2; **06_CA NA CATALINA RUBERTA** c. Fum, 23; **07_CAN DIT** c. Major, 77]

2. Arquitectura Civil:

2.1. Cases Urbanes

- CU-01** Can Bossa [c. Sant Domingo, 2 -cantonada- c. sant Josep]
CU-02 Can Torret [pl. de l'Església, 2]
CU-03 Can Llubí [c. de ca ses Monges, 1 -cantonada- c. sa Riba]
CU-04 Ca na Boivassa [pl. Jaume I, 1 -cantonada- c. des Vent -cantonada- c. Son Lluç]
CU-05 Can Putxet [c. Son Lluç, 9]

- CU-06 Ca s'Eivissenca [c. des Vent, 6]
- CU-07 Cas Poller [c. Sant Antoni, 8]
- CU-08 Can Pago [c. Sant Antoni, 11]
- CU-09 Ca ses Sabateres [c. Josep Maria Jordà, 1 -cantonada- c. Major]
- CU-10 Can Morret [c. des Fum, 8 -travessa- c. Paradís, 5]
- CU-11 Ca na Boivassa [c. des Fum, 12 -travessa- c. Paradís]
- CU-12 Can Xiu [c. des Fum, 15]
- CU-13 Ca na Catalina Ruberta [c. des Fum, 23]
- CU-14 Can Barreta [c. des Fum, 26]
- CU-15 Ca na Correvera [c. des Fum, 36]
- CU-16 Can Pedro Ruberto [c. des Fum, 35]
- CU-17 Can Ruberto [c. des Fum, 52]
- CU-18 Can Muro [c. Major, 2]
- CU-19 Ca sa Rectora [c. Major, 4]
- CU-20 Can Pere Mino [c. Major, 6]
- CU-21 Can Llabrés [c. Major, 7]
- CU-22 Ca na Sóller [c. Major, 9]
- CU-23 Can Pollencí [c. Major, 11]
- CU-24 Ca l'amo en Rafel Boivàs [c. Major, 25]
- CU-25 Can Mudaino [c. Major, 17]
- CU-26 Can Menorc [c. Major, 30]
- CU-27 Ca na Lloraca [c. Major, 36]
- CU-28 Ca madò Traqueta [c. Major, 57]
- CU-29 Ca madò Margalida Puntarrona [c. Major, 61]
- CU-30 Ca madò Maria Curta [c. Major, 59]
- CU-31 Can Barreta [c. Mossèn Alcover, 2 -cantonada- c. Major]
- CU-32 Can Tià Bosseta [c. de ses Parres, 13]
- CU-33 Can Maravilla [c. de ses Parres, 17]
- CU-34 Can Miquel Rei de s'alzina [c. de ses Parres, 19]
- CU-35 Ca na Catalina Crista [c. de ses Parres, 21]
- CU-36 Ca na Florit [c. de ses Parres, 28]
- CU-37 Ca na Búger [c. de ses Parres, 32 -cantonada- c. Mossèn Alcover]
- CU-38 Can Camps [c. de ses Parres, 36]
- CU-39 Can Pep des Pujador [c. de s'Arracó, 8]
- CU-40 Ca na Bolera [c. de s'Arracó, 12]
- CU-41 Cas Traquet [c. de s'Arracó, 17]
- CU-42 Cas Fuster [c. de s'Arracó, 28]
- CU-43 es Pou/Can Fred [ctra. de Palma, 6 -cantonada- c. de Sant Francesc]
- CU-44 Can Reus [ctra. de Palma, 7]
- CU-45 Can Matarino [c. Costa des Pou, 12 -cantonada- c. de s'Arracó]
- CU-46 Ca mestre Miquel de na Riga [c. Senyora de Manresa, 13 -cantonada- c. Montserrat Fontanet]
- CU-47 Ca madò Brondera [c. Montserrat Fontanet, 6 -cantonada- c. Senyora de Manresa]
- CU-48 Sa Posada [c. sa Costa, 6 -cantonada- c. Senyora de Manresa]

2.2. Edificis Civils Públics

- EC-01 Pescateria [c. Costa des Pou, s/n]

2.3. Cases de Possessió

- CP-01 Cases de Son Gelabert d'Alt [polígon 4, parcel·la 214]
- CP-02 Cases de Son Gelabert de Baix [polígon 4, parcel·la 215]
- CP-03 Cases de Son Joan Jaume [polígon 1, parcel·les 155 i 156]
- CP-04 Cases de Son Marron [polígon 5, parcel·la 47 i 55]
- CP-05 Cases de Son Joan Arnau [polígon 1, parcel·la 166]
- CP-06 Cases des Colomer [polígon 1, parcel·la 165]
- CP-07 Cases de Son Real d'Alt [polígon 2, parcel·les 9 i 643]

- CP-08 Cases de Son Real de Baix [polígon 2, parcel·la 47]
- CP-09 Cases de Son Pastareta [polígon 2, parcel·la 319]
- CP-10 Cases de Can Riera [polígon 2, parcel·la 395]
- CP-11 Cases de sa Rota d'en Palem [polígon 2, parcel·la 396]
- CP-12 Cases de Paixarí [polígon 2, parcel·la 443]
- CP-13 Cases de Son Mas [polígon 2, parcel·les 158 i 159]
- CP-14 Cases de Llorac [polígon 3, parcel·la 263, 264 i 259]
- CP-15 Cases de sa Font Figuera [polígon 3, parcel·la 456]
- CP-16 Cases de Son Miraes [polígon 3, parcel·la 871 i 874]
- CP-17 Cases de Son Boló [polígon 3, parcel·la 522]
- CP-18 Cases de sa Casa Nova [polígon 3, parcel·la 619, 910 i 903]

PATRIMONI D'ENGINYERIA CIVIL:

1. Molins de Vent

- MV-01 Molí de Paixarí [polígon 2, parcel·la 443]
- MV-02 Molí d'en Perico [polígon 2, parcel·la 83]
- MV-03 Molí d'en Nina [polígon 3, parcel·la 356]
- MV-04 Molí de Can Gomila/d'En Poleo [polígon 4, parcel·la 15]
- MV-05 Molí d'en Beato [polígon 4, parcel·la 223]

2. Sínies i horts

- S-01 Sínia de Son Sineu [polígon 2, parcel·la 352]
- S-02 Hort d'en Belo [polígon 2, parcel·la 45]
- S-03 Hort de Son Joan Arnau [polígon 1, parcel·la 166]
- S-04 Hort des Colomer [polígon 1, parcel·la 165]
- S-05 Sínia de s'Hort de Don Llorenç [polígon 1, parcel·la 127]
- S-06 Sínia de Son Marron [polígon 5, parcel·la 47]
- S-07 Sínia de ses Beates [polígon 3, parcel·la 116]
- S-08 Sínia de Can Beatet [polígon 3, parcel·la 206]
- S-09 Sínia i Safareig de Can Llabrés [polígon 1, parcel·la 27]
- S-10 Hort d'en Munar [polígon 3, parcel·la 280]
- S-11 Sínia del Camp Vanrell. Son Joan Arnau [polígon 1, parcel·la 166]
- S-12 Font d'en Pere [polígon 2, parcel·la 395]

3. Ponts

- P-01 Pontet de Son Real [camí vell de Sineu a Sant Joan]

PATRIMONI D'ESCULTURA MONUMENTAL, RELIGIOSA I HERÀLDICA:

1. Creus de Terme

- CT-01 sa Creu [c. Costa des Pou, s/n]

2. Monuments

- Mo-01 Monument a Josep Nicolau [Passeig Josep Nicolau, s/n]
- Mo-02 Rètol Rectoria Llorito [pl. Jaume I, 15]
- Mo-03 Rètol Centre Parroquial [pl. Jaume I, 11]
- Mo-04 Rètol Centenari de ses Monges Franciscanes [c. ca ses Monges, 2]]

3. Heràldica

- Es-01 Escut Mas. Son Mas [polígon 2, parcel·la 159]
- Es-02 Escut Arnau. Son Joan Arnau [polígon 1, parcel·la 166]
- Es-03 Escut Despuig. Son Joan Arnau [polígon 1, parcel·la 166]
- Es-04 Escut Dominicà. Convent de Nostra Senyora de Loreto [c. Costa des Pou, s/n]

4. Rellotges de sol

- Re-01 Rellotge de sol de Son Mas [polígon 2, parcel·la 159]

PATRIMONI ETNOLÒGIC:

1. Murs de pedra seca

- Mu-01 Corral des porcs [polígon 4, parcel·la 214]

Mu-02 Establints de Sa Casa Nova [polígon 4, parcel·les 35-150, 316, 319, 331-334, 348, 352, 356, 357, 366 i 367]

Mu-03 Establints de Son Gelabert [polígon 4, parcel·les 152-195, 314, 350, 355, 357, 358 i 365]

Mu-04 Establints de Son Marron [polígon 5, parcel·les 11-38, 40-43, 46, 48, 49, 51, 54 i 383-385]

2.Marjades

Ma-01 Torrent de Llorac [polígons 2 i 3]

Ma-02 Pujador de Son Daviu [polígon 3, parcel·la 286]

Ma-03 Pujador de Can Llabrés [polígon 1, parcel·la 38]

Ma-04 Pujador de Can Borràs [polígon 1, parcel·la 41]

Ma-05 Pujador de sa Costa de ca na Bosseta [polígon 3, parcel·la 397]

Ma-06 Pujador de Can Xuto [polígon 3, parcel·la 623]

Ma-07 Pujador de Can Pep Borràs [polígon 1, parcel·la 41]

Ma-08 Marge de Can Ratat [ctra. de Ciutat, 2, 4, 4b i 8 i passeig Josep Nicolau, 1]

3.Timbes

T-01 sa Timba [c. costa des Pou]

4.Galeres

Ga-01 Galera des sementer de s'Hort de Son Joan Arnau [polígon 1, parcel·la 166]

Ga-02 Galera de sa Rota de Can Beatet [polígon 4, parcel·la 83]

5.Pi des Xibiu

P-01 Pi des Xibiu. Son Marron [polígon 5, parcel·la 55]

6.Barraques de roter

B-01 Barraca des Tareols. Son Gelabert de Baix [polígon 4, parcel·la 215]

B-02 Barraca des porcs. Son Marron [polígon 5, parcel·la 55]

B-03 Barraca de Can Nadal Rosset [polígon 4, parcel·la 157]

7.Sestadors

Se-01 Sestadors de Son Gelabert de Baix [polígon 4, parcel·la 215]

Se-02 Sestadors de Son Gelabert d'Alt [polígon 4, parcel·la 214]

Se-03 Sestadors Vells de Son Marron [polígon 5, parcel·la 47]

Se-04 Sestadors de Son Joan Arnau [polígon 1, parcel·la 166]

8.Forns de calç

Fo-01 Forn de calç de sa Pleta de Son Marron [polígon 5, parcel·la 47]

Fo-02 Forn de calç de ses Comes de Baix de Son Marron [polígon 5, parcel·la 47]

Fo-03 Forn de calç des pinar de Son Virgo [polígon 2, parcel·la 318]

9.Aljubs

A-01 Aljub de Son Joan Arnau [polígon 1, parcel·la 166]

A-02 Aljub de sa Comuna [polígon 4, parcel·la 151]

A-03 Aljub dets Ases. Son Marron [polígon 5, parcel·la 55]

A-04 Aljub de Can Menorc [polígon 4, parcel·la 198]

A-05 Aljub de Cas Pelicà [polígon 5, parcel·la 17]

A-06 Aljub de Cas Garriguer [polígon 5, parcel·la 46]

A-07 Aljub de Ca na Revellona [polígon 5, parcel·la 32]

A-08 Aljub de Cas Siurell [polígon 4, parcel·la 351]

A-09 Aljub de Cas Moro Tabac [polígon 4, parcel·la 171]

A-10 Aljub des Cantó d'en Vicenç [polígon 4, parcel·la 35]

A-11 Aljub de Can Pomer [polígon 3, parcel·la 807 i 900]

A-12 Aljub de Can Tià Borràs [polígon 4, parcel·la 57]

A-13 Aljub des Cas Pinero [polígon 4, parcel·la 58]

A-14 Aljub de Can Bou [polígon 4, parcel·la 94]

A-15 Aljub de Can Tomeu Ferragut [polígon 4, parcel·la 104]

A-16 Aljub de Can Xiu [polígon 4, parcel·la 367]

A-17 Aljub de Son Pèl [polígon 3, parcel·la 764]

A-18 Aljub de Can Borràs [polígon 3, parcel·la 759]

10. Barraques, rotlos de sitja i forns de carboner

Ro-01 Rotlos de sitja i barraca de carboner a sa Pleta de Son Marron [polígon 5, parcel·la 47]

Ro-02 Rotlos de sitja al pinar de Son Real d'Alt [polígon 2, parcel·la 643]

Ro-03 Rotlos de sitja al pinar de Son Virgo [polígon 2, parcel·la 318]

Ro-04 Rotlo de sitja a sa Pleta de Son Gelabert d'Alt [polígon 4, parcel·la 214]

Ro-05 Rotlo de sitja a sa Pleta de Son Gelabert de Baix [polígon 4, parcel·la 215]

Ro-06 Barraca de carboner a sa Pleta de Son Joan Arnau [polígon 1, parcel·la 166]

11. Camins

Ca-01 Camí vell d'Inca [polígons 1,4 i 5]

Ca-02 Camí de Son Real d'Alt [polígon 2]

Ca-03 Camí de Son Fangos, Camí del Rei o Camí vell de Son Real [polígon 2, paral·lel a la divisió]

Ca-04 Camí vell d'Ariany [polígon 2]

Ca-05 Camí vell de Montuiri [polígon 2]

Ca-06 Camí vell de Sant Joan [polígon 2, paral·lel al límit del terme municipal de Sineu]

Ca-07 Camí de Paixarí o Camí de Son Coix [polígon 2]

Ca-08 Camí de Son Daviu [polígon 3]

Ca-09 Camí des Pou del Ras [polígon 4]

Ca-10 Camí de Can Poi [polígon 4]

Ca-11 Camí des Pou de So n'Estela [polígon 2]

Ca-12 Camí vell de Sineu a Castelletx o Camí vell d'Algaida [polígons 2 i 3]

Ca-13 Camí de Llorito a la Comuna i a Ruberts [polígon 4]

Ca-14 Camí de Son Boló o Camí de Son Fred [polígons 3 i 4]

Ca-15 Camí de Sineu a Pina [polígon 3]

Ca-16 Camí de Baix de sa Riba [polígon 1]

Ca-17 Camí de Cas Moro Tabac [polígon 4]

Ca-18 Camí de sa Font [polígon 4]

Ca-19 Camí de Ca ets Alemanys | d'establidors de Sa Casa Nova [polígon 4]

Ca-20 Camí d'establidors de Son Gelabert [polígon 4]

Ca-21 Camí des Rafalet [polígon 5]

Ca-22 Camí vell de Santa Margalida [polígon 2]

Ca-23 Camí de Can Riera-Son Niell [polígon 2]

12. Fites

F-01 Fita de Son Fangos [polígon 2, parcel·la 2]

F-02 Fita de Son Servera [polígon 4, parcel·la 121]

F-03 Fita de Cas Mostel [polígon 4, parcel·la 80]

F-04 Fita de sa Pleta de Son Marron [polígon 5, parcel·la 55]

F-05 Fita des Camp de Pina [polígon 3, parcel·la 717]

F-06 ses Tres Fites [polígon 2, parcel·la 361]

F-07 Fita de Can Vermell [polígon 5, parcel·la 16]

F-08 Torre de Son Gelabert [polígon 4, parcel·la 214]

13. Eres

E-01 Era de Son Gelabert d'Alt [polígon 4, parcel·la 214]

E-02 Era de Son Joan Jaume [polígon 1, parcel·la 155]

E-03 Era de Son Marron [polígon 5, parcel·la 47]

E-04 Era de Son Joan Arnau [polígon 1, parcel·la 166]

E-05 Era des Colomer [polígon 1, parcel·la 165]

E-06 Era de Son Mas [polígon 2, parcel·la 159]

E-07 Era de Son Daviu [polígon 3, parcel·la 10]

- E-08 Era de sa Casa Nova [polígon 3, parcel·la 613]
- E-09 Era de sa Rota d'en Munar [polígon 3, parcel·la 721]
- E-10 Era de sa Rota d'en Sureda [polígon 4, parcel·la 141]
- E-11 Era de Llorac d'en Ruberto [polígon 3, parcel·la 397]
- E-12 Era de Llorac d'en Pep Ruberto [polígon 3, parcel·la 263]
- E-13 Era de s'Hort de Don Llorenç [polígon 1, parcel·la 130]
- E-14 Era d'en Dominer [polígon 2, parcel·la 394]
- E-15 Era de Son Florit. Son Pél [polígon 3, parcel·la 685]
- E-16 Era de Can Sastre. Son Pixedis [polígon 3, parcel·la 683]
- E-17 Era de Cas Alemanys [polígon 4, parcel·la 46]
- E-18 Era de Son Pastareta [polígon 2, parcel·la 319]
- E-19 Era de Can Mateu de s'Arraval [polígon 3, parcel·la 710]
- E-20 Era de sa Rota de Can Senyora [polígon 4, parcel·la 36]
- E-21 Era d'en Mino. Son Daviu [polígon 3, parcel·la 286]
- E-22 Era de Can Pinar [polígon 3, parcel·la 11]
- E-23 Era de Ca na Realeta [polígon 3, parcel·la 13]
- E-24 Era de Ca n'Ignasi Poleo. Son Miraes [polígon 3, parcel·la 317]
- E-25 Era de Can Rei. Son Miraes [polígon 3, parcel·la 22]
- E-26 Era de Son Vent [polígon 3, parcel·la 33]
- E-27 Era de Can Niell. Son Miraes [polígon 3, parcel·la 42]
- E-28 Era de Cas Poller. Son Miraes [polígon 3, parcel·la 42]
- E-29 Era d'en Vegili. Son Joan Jaume [polígon 1, parcel·la 144]
- E-30 Era de na Balaguera. Son Joan Jaume [polígon 1, parcel·la 131]
- E-31 Era de Can Julià Marron [polígon 4, parcel·la 224]
- E-32 Era de Can Company. Es Molins [polígon 4, parcel·la 227]
- E-33 Era de Can Xuto. Sa Casa Nova [polígon 3, parcel·la 623]
- E-34 Era de Cas Moro Tabac [polígon 4, parcel·la 171]
- E-35 Era de Can Nadal Rosset. Son Gelabert [polígon 4, parcel·la 157]
- E-36 Era de Can Siurell. Son Gelabert [polígon 4, parcel·la 153]
- E-37 Era de Cas Garriguer. Rotes de Son Marron [polígon 5, parcel·la 46]
- E-38 Era de s'Escala des Carro [polígon 5, parcel·la 45]
- E-39 Era de Ca sa Polla [polígon 3, parcel·la 782]
- E-40 Era de Can Pomer [polígon 3, parcel·la 807]
- E-41 Era de Can Gelabert [polígon 3, parcel·la 760]

14.Pous

- Po-01 Pou de Jurà [camí de Son Gelabert]
- Po-02 es Pou [carretera Ma 3130]
- Po-03 Pou de Llorac [carretera Ma 3231]
- Po-04 Pou de So n'Estela [camí de Son Real d'Alt]
- Po-05 Pou de s'Hort de Son Real [camí de Son Fangos]
- Po-06 Pou de Son Miraes [camí de Son Miraes]
- Po-07 Pou del Ras [camí del Ras]
- Po-08 Pou de sa Casa Nova [camí de sa Casa Nova]
- Po-09 Font Figuera [camí Vell d'Algaida]
- Po-10 Pou de Paixarí [camí de Son Coix]
- Po-11 sa Cisterna [plaça de l'Església]

15.Basses

- Ba-01 Bassa de sa Pleta. Son Marron [polígon 5, parcel·la 55]

16.Voreres

- Vo-01 Voreres i escopidors del nucli urbà [VORERES_carrer Montserrat Fontanet: 3, 5 i 9; carrer Nostra Senyora de Manresa: 6, 6A, 8, 10, 13, 15 i 17; carrer de s'Arracó: 8, 11, 12, 16, 17, 25 i 28; carrer de ses Parres: 1, 7, 10, 11, 13, 17, 18, 19, 24, 26, 28, 40 i 45; Costa des Pou: 4, 6 i 8; carretera de Palma: 7, 8, 16 i 18; carrer des Vent: 17, 19, 20 i 26; carrer Josep M. Jordà: 1, 3, 7 i 14; carrer des Fum: 9, 15, 17, 23, 26, 29, 31, 32, 46 i 52; carrer des Convent: 3, 7 i

11; carrer Major: 2, 6, 7, 8, 10, 17, 19, 20, 21, 30, 36, 43 i 52; plaça Verge de Loreto: 5 i 8; plaça Jaume I: 2, 4 i 14; camí de sa Font: 2, 3, 13 i 15; plaça de l'Església: 3; carrer de sa Farinera Vella: 2, 3; carrer Antoni M. Alcover: 2 i 6; carrer de Sant Domingo: 2; carrer de ca ses Monges: 2; carrer de Son Lluc: 1; carrer Fundadors de la Vila: 6 i 12; carrer Paradís: 5 i 14; carreró de la Pau; carrer de Sant Francesc, 8 ESCOPIDORS_carrer Josep M. Jordà, 10 -cantonada- carrer Farinera Vella; Carrer Josep M. Jordà -cantonada- carrer Farinera Vella (carrer Paradís, 14); carrer Sant Francesc, 8 -cantonada- carretera de Palma; carrer s'Arracó -cantonada- carrer Costa des Pou, 12; plaça Verge de Loreto -cantonada- plaça de l'Església, 7; plaça Verge de Loreto, 1 -cantonada- plaça Jaume I; plaça Verge de Loreto, 1 -cantonada- carrer de Sant Domingo; plaça Jaume I, 5 -cantonada- carrer des Fum]

PATRIMONI D'INTERÈS PAISATGÍSTIC I AMBIENTAL:

Itineraris i camins d'interès cultural

Ruta del Barroc (mirar fitxa **AR-01** Convent de Nostra Senyora de Loreto [c. Costa des Pou, s/n])

Itineraris i camins d'interès ambiental i paisatgístic

IAP-01 Torrent de Llorac [polígon 2, parcel·la 47, 48, 51, 53, 54, 63-70, 145, 148-150, 157, 159, 160, 397, 398, 447-449, 452, 502, 504, 505, 568, 570, 574, 576, 578, 584-598, 601-603, 605-609, 636, 640, 642 i 644; polígon 3, parcel·les 358-362, 265-279]

IAP-02 Llorito-camí de sa Font [polígon 1, parcel·les 1-11, 13-27, 29-32, 71-79, 110-126 i 204; polígon 3, parcel·les 189-196, 201-209, 233-235, 237-238, 241-244, 247, 252, 269-271, 273-275, 278-280, 359, 387-393, 403, 404, 406-421, 433-448, 469-478, 480, 483, 484, 497-533, 537-539, 540-548, 820, 823, 824, 827-831, 834-838, 840, 854, 855, 866, 869, 876-880 i 905; polígon 4, parcel·les 4-9, 30-33, 223, 228, 229, 231, 238-245, 249-252, 255-269, 270, 276-278, 318, 326, 353 i 354]

IAP-03 Sa Font Figuera-Son Miraes [polígon 3, parcel·les 149, 150, 279, 280, 327-355, 357, 433, 434 i 456]

IAP-04 Llorac [polígon 2, parcel·les 562, 603 i 605; polígon 3, parcel·les 2-9, 253, 254, 257, 258 i 858]

IAP-05 Es Colomer-sa Vall [polígon 1, parcel·les 132-139, 165, 166, 173, 174, 176-186 i 191-195; polígon 2, parcel·les 120, 121, 128, 159, 160, 169-183, 203-243 i 245]

IAP-06 Paixarí [polígon 2, parcel·les 421, 423-432 i 443]

IAP-07 Sa Rota d'en Palem-Can Riera [polígon 2, parcel·les 48-63, 287-302, 381-396, 399-400, 403-408, 411, 412, 415-417, 433-442, 494-501, 629, 630, 633, 634 i 648]

IAP-08 Son Joan Arnau-Son Fangos [polígon 1, parcel·la 166; polígon 2, parcel·les 1, 2, 3, 4, 5, 7, 9, 44, 45, 47 i 642]